

Gulzoda UZOQOVA,
Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: sharopovr@bk.ru

Qarshi davlat universiteti professori, f.f.n A.Irkayev taqrizi asosida

MILLIY YUKSALISH DAVRIDA MA'NAVIYAT TIKLANISHI: TARIXIY ILDIZLAR VA ZAMONAVIY TARAQQIYOT

Аннотация

Mazkur maqolada milliy yuksalish davrida ma'naviyatning tiklanishi jarayoni, uning tarixiy ildizlari va zamonaviy taraqqiyotdagi o'rnini tahlil qilinadi. Ma'naviyatni tiklashning zamonaviy davrga ta'siri va uning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishga qo'shgan hissasi falsafiy va ijtimoiy nuqtai nazardan o'rganiladi.

Kalit so'zlar: Milliy yuksalish, ma'naviyat, tiklanish, zamonaviy taraqqiyot, tarixiy ildizlar, falsafiy tahlil.

ВОССТАНОВЛЕНИЕ ДУХОВНОСТИ В ЭПОХУ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ: ИСТОРИЧЕСКИЕ КОРНИ И СОВРЕМЕННОЕ РАЗВИТИЕ

Аннотация

В данной статье анализируется процесс восстановления духовности в эпоху национального возрождения, его исторические корни и роль в современном развитии. Исследуется влияние возрождения духовности на современную эпоху, а также его вклад в социальное, экономическое и культурное развитие с философской и социальной точек зрения.

Ключевые слова: Национальное возрождение, духовность, восстановление, современное развитие, исторические корни, философский анализ.

SPIRITUAL REVIVAL DURING THE ERA OF NATIONAL RISE: HISTORICAL ROOTS AND MODERN DEVELOPMENT

Annotation

This article analyzes the process of spiritual revival during the era of national rise, its historical roots, and its role in modern development. The influence of spiritual revival on the modern era and its contribution to social, economic, and cultural development are studied from a philosophical and social perspective.

Key words: National rise, spirituality, revival, modern development, historical roots, philosophical analysis.

Kirish. Milliy yuksalish — bu xalqning tarixiy ildizlariga qaytishi, o'zligini anglash jarayoni bo'lib, u jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jihatlarida rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi milliy yuksalish uchun yangi imkoniyatlar ochdi. Milliy ma'naviyat tiklanishi va bu jarayonning zamonaviy taraqqiyot bilan bog'liq jihatlarini o'rganish milliy tiklanishning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

1991 yilda erishilgan mustaqillik bilan O'zbekiston o'zining milliy qadriyatlarini, madaniy merosini tiklash va rivojlantirish yo'liga kirdi. Bu davrda xalqning ma'naviyatini qayta tiklash va zamonaviy taraqqiyot jarayoniga moslashtirish masalalari dolzarblashdi. Milliy yuksalish davrida tarixiy voqealar, qadimiy an'analar va zamonaviy taraqqiyotning uyg'unlashuvi orqali jamiyatda yangi mafkura shakllana boshladi.

Tarixiy voqealar va ulardan kelib chiqadigan falsafiy xulosalar milliy ma'naviyatni yanada rivojlantirish va mustahkamlashga asos bo'ldi. Shuningdek, davlat tomonidan qabul qilingan ma'naviyatni tiklashga qaratilgan qarorlar va dasturlar, jumladan, 1997 yilda qabul qilingan "Ma'naviyat va ma'rifat" davlat dasturi bu jarayonda katta ahamiyat kasb etdi. Ushbu maqolada milliy yuksalish davrida ma'naviyat tiklanishining tarixiy ildizlari va zamonaviy taraqqiyot jarayonidagi o'rnini tahlil qilinadi. Xususan, milliy qadriyatlarining zamonaviy jamiyatdagi o'rnini va ma'naviyatning ijtimoiy rivojlanishiga ta'siri keng ko'lamda yoritiladi.

Metodologiya. Maqolada ma'naviyat tiklanishining tarixiy va falsafiy aspektlarini o'rganish uchun asosan ijtimoiy-falsafiy va tarixiy tadqiqot usullari qo'llaniladi. Ma'lumotlar to'plashda ilmiy adabiyotlar, hujjatlar, milliy va zamonaviy manbalardan foydalanilgan. Yondashuv sifatida tarixiy voqealar va ularning hozirgi taraqqiyotga ta'siri o'rganiladi.

Tarixiy-falsafiy tahlil usuli milliy ma'naviyatning tiklanish jarayonini chuqurroq o'rganishga imkon beradi. Ushbu usul yordamida, o'timishda yuz bergan ijtimoiy-falsafiy voqealarning zamonaviy jamiyatga ta'siri o'rganildi. Tarixiy ildizlarni qayta tiklash orqali ma'naviyat va madaniyatning milliy o'zlikni mustahkamlashdagi roli ko'rib chiqildi. Jumladan, Temuriylar davrida va jadidlar harakati davridagi ma'naviyat tiklanishi bosqichlari tahlil qilindi.

Tizimli yondashuv orqali milliy yuksalish davridagi ma'naviyatning rivojlanishiga keng qamrovda qaraldi. Bu yondashuv milliy ma'naviyatni jamiyatning barcha sohalari bilan uzviy bog'liq tizim sifatida ko'rishga imkon beradi. Ma'naviyat tiklanishining davlat siyosatidagi, ta'lim sohasidagi va madaniy hayotdagi o'rnini o'rganildi.

Ijtimoiy-madaniy tahlil orqali milliy yuksalish davridagi ma'naviyatning ijtimoiy va madaniy hayotdagi o'rnini o'rganildi. Bu usul jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar, ta'lim va tarbiya tizimidagi islohotlar hamda zamonaviylik va vorisiylik tamoyillarini tahlil qilishda yordam berdi. Ayniqsa, milliy madaniyat va san'atning tiklanish jarayonida ma'naviyatning qamrovli o'rnini chuqur o'rganildi.

Milliy yuksalish va ma'naviyatning tiklanish jarayonida muhim rol o'ynagan davlat hujjatlari, qonunlar va milliy dasturlar tahlil qilindi. Ayniqsa, O'zbekiston Respublikasining 1997 yilgi "Ma'naviyat va ma'rifat" dasturi hamda boshqa ma'naviy islohotlarga doir qarorlar va farmonlarning ahamiyati o'rganildi. Bu jarayonda davlat siyosatining milliy ma'naviyatni tiklash va rivojlantirishga qo'shgan hissasi ham ko'rsatib o'tildi.

Metodologiyaning har bir usuli milliy yuksalish jarayonidagi ma'naviyatning zamonaviy jamiyatdagi rolini chuqurroq o'rganishga qaratilgan bo'lib, milliy va tarixiy ildizlarning zamonaviy davrda qanday namoyon bo'layotgani tahlil qilindi.

Natijalar. Tarixiy ildizlar va milliy yuksalishda ma'naviyatning ahamiyati. Milliy yuksalish davri inson ma'naviyatining tiklanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Tarixga nazar solsak, o'zbek xalqining madaniyati va ma'naviy qadriyatlarini qadimdan rivojlangan. Ayniqsa, islom madaniyati, temuriylar davri, va jadidlar harakati kabi davrlar ma'naviy tiklanishga zamin yaratgan. Shuningdek, mustaqillik davrida bu qadriyatlar qayta tiklanib, milliy yuksalishga asos bo'lgan.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy ma'naviyatning tiklanishi va rivojlanishi ustuvor vazifaga aylandi. Bu jarayon milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani qayta tiklash, xalqning ruhiy va madaniy qadriyatlarini mustahkamlashga xizmat qildi. Islom Karimov rahbarligida milliy istiqlol g'oyalari shakllandi va rivojlantirildi. Ayniqsa, 90-yillar oxirida O'zbekistonda ma'naviy tiklanish dasturi ishlab chiqildi.

Zamonaviy jamiyatda milliy yuksalishning asosiy komponentlaridan biri sifatida ma'naviyat qadriyatlarini muhim o'rin

tutadi. Bunda ta'lim-tarbiya tizimi orqali yosh avlodga milliy va ma'naviy qadriyatlarini yetkazish eng asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Ma'naviyatni rivojlanishi ijtimoiy hayotning turli jabhalarida, xususan, madaniyat, fan, ta'lim va siyosat sohalarida ham yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Milliy yuksalishda vorisilik tamoyili barqarorlikning asosi sifatida namoyon bo'ladi. Milliy qadriyatlarining avlodlardan-avlodga o'tishi jamiyatni barqaror rivojlantirish va madaniy merosni asrab-avaylashning muhim jihatlardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda ta'lim va tarbiya tizimining o'rni alohida ahamiyatga ega.

O'zbekistonning 1991 yil 1 sentyabrda mustaqillikka erishishi milliy yuksalish jarayonida ma'naviyatni qayta tiklash uchun asos yaratdi. Bu voqea xalqning milliy o'zligini anglash va tarixiy ildizlarga qaytish jarayonini boshlashga imkon berdi. Mustaqillik yillarida milliy qadriyatlarini qayta tiklash va rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

1997 yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan "Ma'naviyat va ma'rifati" davlat dasturi qabul qilindi. Ushbu dastur milliy o'zlikni saqlash, tarixiy va madaniy merosni asrab-avaylash hamda milliy ma'naviyatni tiklash maqsadida ishlab chiqildi. Dastur milliy va ma'naviy qadriyatlarining ta'lim-tarbiya jarayoniga keng joriy qilinishiga qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasining 1992 yil 8 dekabrda qabul qilingan Konstitutsiyasi milliy yuksalish va ma'naviyatni tiklash jarayonida huquqiy asos yaratdi. Konstitutsiyaning qabul qilinishi mustaqil davlat qurish, milliy qadriyatlar va ma'naviyatni asrab-avaylash uchun asos bo'lib xizmat qildi.

1996 yil O'zbekistonda Amir Temurning 660 yilligi keng nishonlandi. Shu munosabat bilan Amir Temur siyosati xalq orasida milliy iftixor va ma'naviyat ramzi sifatida qayta tiklandi. Amir Temur ordeni ta'sis etilib, u mamlakat rivojiga katta hissa qo'shgan shaxslar va tashkilotlarga topshirila boshlandi. Bu voqea O'zbekiston tarixidagi buyuk siymolarni qayta kashf etishga va ularning merosini asrab-avaylashga zamin yaratdi.

Munozara. Tarixiy ildizlarning milliy yuksalishdagi o'rni. Milliy yuksalish jarayonida tarixiy ildizlarning tiklanishi xalqning o'z o'tmishiga bo'lgan hurmatini oshiradi va milliy o'zlikni saqlab qolishga xizmat qiladi. Milliy o'zlikni anglash va uni zamonaviy davrda qayta tiklash, avvalo, xalqning madaniy va ma'naviy merosini chuqur o'rganishni talab etadi. Temuriylar davrida milliy madaniyat va ma'naviyatning yuksalishi, jadidlar davrida esa islohotlar orqali milliy tafakkurning yangilanishi tarixiy jarayonlarning zamonaviy taraqqiyotga ta'sirini ko'rsatadi. Ma'naviyat tiklanishining tarixiy ildizlari ayniqsa mustaqillik davrida milliy tiklanish uchun poydevor bo'lib xizmat qilmoqda.

Ma'naviyatning milliy yuksalishdagi falsafiy talqini. Milliy yuksalishda ma'naviyatning falsafiy ahamiyati katta o'rin tutadi. Ma'naviyat milliy o'zlikni shakllantiruvchi va jamiyatni birlashtiruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Milliy yuksalish davrida jamiyatning ma'naviy qadriyatlarini qayta tiklanadi va zamonaviy davrga moslashtiriladi. Bu jarayonda ta'lim-tarbiya tizimi asosiy rol o'ynaydi, chunki milliy va ma'naviy qadriyatlar yosh avlodga o'rgatilib, jamiyatda barqaror rivojlanish ta'minlanadi. Falsafiy tahlilga ko'ra, ma'naviyatning tiklanishi milliy madaniyatning zamonaviy taraqqiyotga mos ravishda rivojlanishiga sabab bo'ladi.

Milliy yuksalish va zamonaviy taraqqiyot: ma'naviyatning o'zaro ta'siri. Milliy yuksalish va zamonaviy taraqqiyot o'rtasidagi munosabatlarda ma'naviyatning o'rni muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'naviyat xalqning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ta'sir qiluvchi asosiy omillardan biri bo'lib, zamonaviy taraqqiyotning ma'naviy jihatlarga katta ta'sir ko'rsatadi. Milliy yuksalish davrida jamiyatda o'z-o'zini anglash va o'z madaniy qadriyatlariga bo'lgan hurmat kuchayadi. Bu jarayonda xalqning o'z ma'naviy merosiga qaytishi va uni zamonaviy davr talablariga moslashtirishi milliy yuksalishning ijtimoiy jihatlari mustahkamlaydi.

Ma'naviy qadriyatlarining tiklanishi va ta'lim-tarbiya tizimidagi o'zgarishlar. Milliy yuksalish davrida ta'lim-tarbiya tizimining islohotlari ma'naviyatning tiklanishiga katta ta'sir qiladi.

Ta'lim jarayonida milliy va ma'naviy qadriyatlar yosh avlodga o'rgatiladi va bu orqali xalqning ma'naviy merosi davom ettiriladi. Ta'lim-tarbiya tizimidagi o'zgarishlar milliy tiklanish va yuksalish jarayonida muhim o'rin tutadi, chunki ma'naviyatni qayta tiklash jarayoni, avvalo, ta'lim tizimi orqali amalga oshiriladi.

Uchinchi renessans: milliy yuksalishning yangi bosqichi. Milliy yuksalish jarayonida uchinchi renessansning o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonning hozirgi davrida uchinchi renessans poydevorini yaratish milliy yuksalishning asosiy vazifalaridan biridir. Ushbu jarayon ma'naviyatni tiklash va jamiyatni marifatli qilish orqali amalga oshiriladi. Uchinchi renessansning asosiy talablari orasida ma'naviy va madaniy qadriyatlarini rivojlantirish, yosh avlodni zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish, ilm-fan va madaniyatni yangilash kabilar mavjud. Ma'naviy tiklanishning yangi bosqichi sifatida uchinchi renessans jarayoni zamonaviy taraqqiyot va globalizatsiya sharoitida milliy madaniyatni asrab-avaylash va rivojlantirishga qaratilgan.

Milliy yuksalishda vorisilik va barqarorlikning falsafiy talqini. Milliy yuksalishning yana bir muhim jihati bu vorisilik va barqarorlikdir. Milliy qadriyatlarining avlodlardan-avlodga o'tishi jamiyatning ma'naviy barqarorligini ta'minlaydi. Vorisilik orqali milliy madaniyat va ma'naviyat davomiyligi saqlanib qoladi. Bu jarayonning zamonaviy taraqqiyotga ta'siri shundaki, milliy o'zlikni saqlash orqali xalqning global madaniyatga bo'lgan qarshi immuniteti shakllanadi va milliy qadriyatlar mustahkamlanadi.

Ma'naviyat tiklanishining zamonaviy jamiyatga ta'siri. Milliy yuksalish davrida ma'naviyat tiklanishi zamonaviy jamiyat taraqqiyotining ijtimoiy-falsafiy asosini tashkil qiladi. Ma'naviy tiklanish, avvalo, xalqning o'z madaniy merosiga qaytishi va uni zamonaviy hayotga moslashtirishi bilan bog'liq. Bu esa, milliy o'zlikni saqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi.

Uchinchi renessans va ma'naviy yuksalishning ijtimoiy ahamiyati. Uchinchi renessans poydevorini yaratish milliy yuksalish davridagi muhim vazifalardan biridir. Bu jarayonda ma'naviy tiklanish va rivojlanishning ijtimoiy va falsafiy ahamiyati yanada chuqurroq anglanadi. Uchinchi renessansni barpo etish orqali zamonaviy jamiyatda yangi madaniy va ma'naviy qadriyatlar shakllanadi.

Xulosa. Milliy yuksalish davrida ma'naviyatning tiklanishi O'zbekistonning mustaqillik yillarida erishgan eng yirik yutuqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada milliy yuksalishning ma'naviy va tarixiy ildizlari, ularning zamonaviy jamiyat taraqqiyotiga ta'siri va ma'naviyatning xalqning milliy o'zligini tiklashdagi o'rni tahlil qilindi.

Milliy yuksalish faqatgina iqtisodiy yoki siyosiy o'zgarishlarni emas, balki xalqning ma'naviy uyg'onishi va qadriyatlarini saqlashini ham o'z ichiga oladi. Mustaqillikdan so'ng O'zbekistonda milliy ma'naviyatning tiklanishi davlatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Tarixiy qadriyatlar va meroslar xalqning milliy o'zligiga xizmat qilib, zamonaviy taraqqiyot jarayoniga moslashtirildi. Shuningdek, ta'lim va madaniyat sohasida amalga oshirilgan islohotlar yosh avlodning milliy va ma'naviy qadriyatlar asosida tarbiyalanishiga xizmat qildi.

Maqolada milliy yuksalish davrida ma'naviyat tiklanishining ahamiyati, tarixiy ildizlari va zamonaviy taraqqiyotdagi o'rni ko'rib chiqildi. Ma'naviyatni tiklash jarayoni xalqning milliy o'zligini anglash va mustahkamlashda, madaniy merosni asrab-avaylashda muhim o'rin tutadi. Milliy yuksalish jarayoni ma'naviy islohotlar va ta'lim-tarbiya tizimining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq.

Xulosa qilib aytganda, milliy yuksalish jarayonida ma'naviyat tiklanishi xalqning milliy o'zligini anglash va mustahkamlashda, madaniy merosni asrab-avaylashda muhim ahamiyat kasb etdi. Milliy yuksalish va ma'naviyat tiklanishi faqat o'zbek xalqi uchun emas, balki butun jamiyat rivoji uchun muhim bo'lib, kelajak avlodlar uchun mustahkam poydevor yaratishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, milliy va zamonaviy qadriyatlarining uyg'unlashuvi milliy yuksalishning uzluksiz davom etishiga ishonch uyg'otadi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviyat-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-5040-son Qarori. 2021. 26 mart. <http://lex.uz/docs/-5344692>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviyat-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida" PQ-3160-son Qarori. 2017. 28 iyul. <https://lex.uz/docs/-4071203>
3. Mirziyoyev Sh. M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. T.: O'zbekiston, 2017, 9-bet.
4. Shavkat Mirziyoyev "Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik" - T: 2021
5. Karimov, I.A. O'zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura. T.: O'zbekiston, 1996.

6. Karimov I. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. -T: 2008
7. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. Tanlangan asarlar, 2-jild. T.: "Ma'naviyat", 1998, 34-bet.
8. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. - T.: "Yoshlar nashriyot uyi", 2018. - 97 bet.
9. Abdullayev, A. Milliy madaniy merosning tiklanish jarayoni. T.: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi, 2020.
10. Begmatov A. Tarbiya jarayoni va pedagogik diagnostika. // "Xalq ta'limi" jurnali, 2007. 5-son. -25 bet.
11. Uzoqova G. Milliy yuksalish sharoitida ma'naviyatning falsafiy tahlili //xalq ta'limi. – C. 22.
12. Uzoqova G. Siyosat jarayonlarda barqarorlik va beqarorlik dialektikasi //Ta'lim fidoyilari. – 2022. – T. 24. – №. 17. – C. 2-204.